

VOORWOORD

Welkom in de wereld van de *pellegrina* – de vrouwelijke pelgrim.

Welkom in de gedeelde passie van Lidewey van Noord en Robert Jan van Noort.

Welkom in de wonderse wereld van Italianen en de koers!

Pellegrina is niet zomaar een boek. Het is een zoektocht naar een gemoedsgesteldheid, een analyse van een landskarakter en een heftige liefdesverklaring ineen. Het is een reis naar de ziel van Italië, zoals die wordt weerspiegeld in haar *ciclismo*.

Pellegrina is een project van Lidewey van Noord en Robert Jan van Noort. Gezamenlijk selecteerden ze de bedevaartsplaatsen en zochten ze naar de mooiste verhalen en het juiste beeld. Het resultaat is dit bijzondere boek waarin een gedeelde liefde zijn vorm heeft gevonden – passie paste in dit geval niet in een paperback.

Lidewey van Noord trok als een wielerpelgrim door Italië, ze zocht naar de verbinding tussen het land, de bewoners en de koers. Ze weet veel van Italië (heel veel, ze woonde er) en ze weet veel van de koers (ze is onverslaanbaar in wielerkwissen). Maar veel belangrijker: ze is door Italië en de koers gefascineerd. Wat heel iets anders is dan veel weten: weten is koud, fascinatie is warm. Weten zit in het hoofd, fascinatie in het hart.

Robert Jan van Noort zette haar verhaal kracht bij met beeld en gaf het vorm. Hij maakte al veel boeken, maar hier bereikt zijn vakmanschap een nieuw hoogtepunt. Het boek is een ode aan Italië, het wielrennen, aan de schoonheid en de weemoed áchter de schoonheid. Ook bij Robert Jan van Noort zitten Italië en de Italiaanse koers in de genen: hij besteedde samen met Johannes 'Blaudzun' Sigmond al eens vijf jaar van zijn leven aan een gefilmd eerbewijs aan de Ronde van Lombardije.

De twee gezichten van Italië, dat is de rode draad van dit boek. Lees het verhaal over Daniele Bennati, coureur uit de buurt van Arezzo, de stad die volgens Lidewey van Noord een van Italië's esthetische hoogtenpunten is – net als Bennati zelf overigens, als we haar mogen geloven. Het is geen verhaal over hoe mooi Arezzo

is (al wilde ik na lezing wel meteen afreizen), noch een stuk over de aantrekkingskracht van het rennerslijf (al heb ik Bennati toch even gegoogeld om te zien wat er dan wel zo aantrekkelijk was aan hem). Niets van dat alles: het is een doorleefde beschouwing over het thema dat Italië karakteriseert en dat terugkomt in films als *La dolce vita* en *La grande bellezza*, in de romans van Bassani, Pavese en Calvino en de toneelstukken van Dario Fo: het verdriet, de tragiek achter de schoonheid en de lach.

Ik kan geen van de verhalen in dit boek lezen zonder ontroering te voelen. Ik had het toen ik las over het grote talent Michela Fanini en haar vader – die teder zijn dochter streelt, althans haar rug in steen, want ze overleed in 1994. Maar ook Eddy Mazzoleni, die wij kennen als coureur en vooral als dopinghandelaar, ontroerde me. Ik heb nog nooit iemand zo helder de Italiaanse hang naar anarchisme horen uitleggen, de neiging overtreding te zien als het ultieme doel van de regel. Ik had het met Marzio Bruseghin en zijn ezels, met Marco Pinotti en zijn liefde voor zijn dorp Osio Sotto. En natuurlijk met het prachtige verhaal over Marco Pantani en Cesenatico, met daarin deze ontluisterende zin: ‘Want aftakeling, depressie, verslaving, daarover wordt in het land van de schoonheid en *la dolce vita* niet gesproken.’

Opeens begrijp je waarom de Ronde van Lombardije een mooiere koers is dan Milaan-Sanremo. De weemoed van de herfst past beter bij Italië dan de vrolijkheid van de vroege lente. De koers van de vallende bladeren is, schrijft Van Noord, ‘de meest trefzekere ode aan de herfst die de mensheid ooit heeft voortgebracht – al was “To Autumn” van John Keats ook een fraaie poging’.

Dit boek staat vol met zulke schitterende zinnen.

Pellegrina is verre van een heiligverklaring, niet van de koers en ook niet van Italië. Maar als je het land al kende, houd je er na lezing van dit boek nog meer van. Kende je het niet, dan zaait het verlangen.

Pellegrina viert de hartstochtelijke liefdesrelatie die de Italianen onderhouden met het wielrennen, het toont de onvoorwaardelijke liefde voor *la corsa* en de *campionissimi*, onsterfelijk in de eeuwige droom van de fiets.

Welkom in dit prachtige boek.

Bert Wagendorp, hoofdredacteur wielertijdschrift De Muur

INHOUD

INLEIDING ◊ 17

INDUNO OLONA ◊ LOMBARDIJE ◊ 21

Geboorteplaats van Luigi Ganna (1883-1957), de metselaar die in 1909 de eerste Giro d'Italia won.

PEONIS ◊ FRIULI-VENEZIA GIULIA ◊ 29

Plaats waar Ottavio Bottecchia (1894-1927) op 15 juni 1927 dood werd aangetroffen langs de kant van zijn favoriete trainingsweg.

CITTIGLIO ◊ LOMBARDIJE ◊ 35

Geboorte- en sterfplaats van Alfredo Binda (1902-1986), vijfvoudig winnaar van de Giro d'Italia en drievoudig wereldkampioen.

PONTE A EMA ◊ TOSCANE ◊ 41

Geboorteplaats van Gino Bartali (1914-2000), die tijdens de Tweede Wereldoorlog per fiets documenten naar kloosters in Assisi smokkelde.

CASTELLANIA ◊ PIËMONT ◊ 51

Geboorteplaats van Fausto Coppi (1919-1960), een van de grootste wielrenners aller tijden.

TREVISO ◊ VENETO ◊ 61

Waar Giovanni Pinarello (1922-2014), die laatste werd in de Giro van 1951, een fietsmerk begon en alsnog nummer één werd.

BARBERINO DI MUGELLO ◊ TOSCANE ◊ 67

Geboorteplaats van Gastone Nencini (1930-1980), Girowinnaar, Tourwinnaar, kunstschilder en kettingroker.

MURO DI SORMANO ◊ LOMBARDIJE ◊ 75

Een bruto klimmetje waar Ercole Baldini (1933) wel wat over te zeggen had.

SEDRINA ◊ LOMBARDIJE ◊ 83

Geboorteplaats van Felice Gimondi (1942), drievoudig Girowinnaar, tevens Tourwinnaar, Vueltawinnaar en wereldkampioen.

PALÙ DI GIOVO ◊ TARENTINO ◊ 89

Geboorteplaats van wijn- en wielerkampioenen, onder wie Francesco Moser (1951) en Gilberto Simoni (1971).

TRADATE ◊ LOMBARDIJE ◊ 97

Woonplaats van Claudio Chiappucci (1963), die drie keer op het Giropodium stond en drie keer op het Tourpodium, en die zijn roem deelde met zijn moeder.

VERONA ◊ VENETO ◊ 103

Een plaats waar fictieve personages gewoond hebben en waar Eros Poli (1963) na zijn wielercarrière een bar begon.

LUCCA ◊ TOSCANE ◊ 109

Waar Mario Cipollini (1967) op zomerse dagen graag met ontbloot bovenlijf en opgestroopte broekspijpjes over de stadsmuren fietst.

CESENATICO ◊ EMILIA-ROMAGNA ◊ 113

Geboorteplaats van Marco Pantani (1970-2004), (on)omstreden wielergod.

MAGREGLIO ◊ LOMBARDIJE ◊ 127

Waar het heiligdom van het Italiaanse wielrennen zich bevindt, vol fietsen en truien, maar toch vooral de plek waar de fiets van Fabio Casartelli (1970-1995) staat opgebaard.

CURNO ◊ LOMBARDIJE ◊ 135

Waar Eddy Mazzoleni (1973) Ristorante Casanova runt.

SEGROMIGNO IN PIANO ◊ TOSCANE ◊ 143

Graf van Michela Fanini (1973-1994), het supertalent dat enkele maanden nadat ze de Giro Donne won verongelukte.

PIADERA DI VITTORIO VENETO ◊ VENETO ◊ 149

Waar Marzio Bruseghin (1974) proseccodruiven verbouwt en dertig ezels houdt.

SPOLTORE ◊ ABRUZZEN ◊ 157

Geboorteplaats van Danilo Di Luca (1976), de eerste Girowinnaar uit het Zuiden.

OSIO SOTTO ◊ LOMBARDIJE ◊ 163

Geboorteplaats van Marco Pinotti (1976), de professor
van het Italiaanse wielrennen.

CASSANO MAGNAGO ◊ LOMBARDIJE ◊ 169

Woonplaats van Ivan Basso (1977), tweevoudig Girowinnaar
met vier kinderen en een bosbessendroom.

ROME ◊ LAZIO ◊ 173

Waar de Rus Denis Mentsjov (1978) viel in het zicht van het Colosseum.

NAPELS ◊ CAMPANIË ◊ 177

Geboortestad van twee – waarschijnlijk terecht – vergeten renners:
Salvatore Commesso (1975) en Salvatore Scamardella (1979).

CASTIGLION FIORENTINO ◊ TOSCANE ◊ 181

Verzamelplaats van schone zaken, waaronder Daniele Bennati (1980).

TUALIS ◊ FRIULI-VENEZIA GIULIA ◊ 185

Het lieflijke dorpje waar Alberto Contador (1982)
in de Giro van 2011 niet heen wilde fietsen.

MESSINA ◊ SICILIË ◊ 193

Geboorteplaats van Vincenzo Nibali (1984),
winnaar van een Giro, een Vuelta en een Tour.

PASSO DEL BOCCO ◊ LIGURIË ◊ 199

De Apennijnenpas die Wouter Weylandt (1984-2011) fataal werd.

LIJST VAN GERAADPLEEGDE BRONNEN ◊ 204

FOTOVERANTWOORDING ◊ 206

MET DANK AAN ◊ 208

INLEIDING

Op een dinsdagochtend in september 2014 loop ik van Gallarate naar Cassano Magnago, naar het huis van Ivan Basso. Het is warm en benauwd. De weg gaat licht omhoog, na vijfhonderd meter trek ik mijn trui uit. Een paar kilometer verder staat er midden op het voetpad een bord: CASSANO MAGNAGO. Ik loop door beminnelijke steegjes en poortjes, langs doorkijkjes en *stucco* dat van de lichtgele muren bladdert. Grijszandmannetjes scharrelen op straat, een kapster staat in de deuropening van haar kapsalon te roken. Steeds als ik een fietser hoor naderen, kijk ik op – geen Basso.

Het is de eerste dag van mijn wielervedevaart door Italië en tijdens mijn wandeling komt er een vraag bij me op die zo fundamenteel is dat ik niet begrijp waarom hij me niet al veel eerder bezighield. Waarom loop ik vier kilometer naar een vervallen dorp in Noord-Italië op zoek naar het huis van iemand die ik niet ken? Hoop ik dat Basso het gras staat te maaien, of op zijn oprit aan een fiets sleutelt? Dat hij me aan ziet komen lopen en roept: ‘Hé, ik ben Ivan Basso, de wielrenner, zullen we even gaan lunchen?’ Ik denk aan de keren dat ik het graf heb bezocht van de Engelse dichter John Keats, in het jaar dat ik in Rome studeerde. Die bezoeken hadden niet het ongemakkelijke van deze tocht naar Basso’s huis, maar toch – wat zocht ik toen eigenlijk?

Ze worden ‘pelgrims’ genoemd, de fans die hun idolen achterna reizen. Een woord dat niet alleen de vergelijking met religieuze pelgrimages in zich draagt, maar dat ook iets zegt over de emotionele waarde van de reis; over de verwachting dat het bezoek aan die magische plek iets teweegbrengt, misschien zelfs wel dat de reis ernaartoe de pelgrim verandert. Maar een plaats kan niets teweegbrengen. Wat de pelgrim ervaart, wordt ingegeven door zijn gedachten: de reis krijgt waarde door de verbeelding.

In 1949 volgde de Italiaanse kroniekschrijver Dino Buzzati de Giro d’Italia voor de *Corriere della Sera*. De stukken zijn gebundeld in een boek dat de titel *De Ronde van Italië* draagt. In het laatste hoofdstuk, ‘Het sprookje van de fiets zal altijd blijven bestaan’, vergelijkt Buzzati de renners zelf met pelgrims:

‘Kijk naar ze, hoe ze fietsen, langs velden, heuvels en bossen. Het zijn pelgrims, op weg naar een heel verre stad die ze nooit zullen bereiken: net als op een schilderij van een oude meester zijn het de vleselijke symbolen van het onbegrijpelijke avontuur van het leven.’

Poëtische woorden die door talloze wielerrromantici zijn aangehaald, maar Buzzati's vergelijking stoelt op een ongelukkig verstillend beeld: een pelgrim op weg naar een stad die hij niet zal bereiken is helemaal geen pelgrim, maar een zwerver. Want als de stad onbereikbaar is, welke reden is er dan nog om op weg te gaan? Welke geschiedenis valt er dan nog te schrijven, welke eer te behalen?

Het tweede deel van Buzzati's zin, dát is waar het om gaat, waar de ware romantiek in schuilt: wielrenners als de vleselijke symbolen van het onbegrijpelijke avontuur des levens. Hun eerzucht, hun lijden, hun opofferingsgezindheid, hun toewijding – en dat allemaal om in de volgende stad aan te komen. Niet de wielrenners zijn de pelgrims, maar hun fans, hun devote volgelingen. Zij die gaan waar de wielrenners gaan, aanraken wat de wielrenners aanraken, lijden waar de wielrenners lijden. Want de pelgrim wil niets liever dan deel uitmaken van dat onbegrijpelijke avontuur, proeven van het heldendom, drinken uit dezelfde bidon – al is het maar een slokje.

‘We cannot go back in time (though we might wish to), but we can go back in place,’ luidt een citaat uit een gids voor Elvisfans die Graceland bezoeken, dat ik aantrof in het boek *Understanding Fandom* van Mark Duffett. Dichterbij dan de plek komt een pelgrim niet. De tijd, die denkt hij er dan zelf maar zelf bij.

Een graf is bedoeld om te bezoeken, zoals een monument dat is, of het geboortehuis van een overleden kunstenaar. Per jaar komen duizenden mensen speciaal naar de niet-katholieke begraafplaats in Rome om het graf van Keats te zien. Het ongemak dat ik voelde bij het bezoek aan Basso's huis, werd veroorzaakt doordat het niet als bedevaartsplaats is bedoeld. Het is niet meer dan een doodgewoon woonhuis waar een gezin leeft.

Maar misschien is dat nou juist precies wat de pelgrim, die daar schuchter langs wandelt voor een glimp van het dagelijkse leven, hoopt te vinden: bevestiging. De bevestiging dat zijn idool in dezelfde werkelijkheid leeft, in dezelfde tijd en ruimte – dat zijn

idool even menselijk is als hij. Alleen kennis van de leefwereld van het idool kan het gevoel van onbereikbaarheid iets wegnemen.

Een wielerpelgrim voelt zich nergens ter wereld zo thuis als in Italië. Het is het land van de devotie, van de onvoorwaardelijke liefde voor haar renners en vooral ook voor haar nationale wielerronde. Want zelfs toen de Giro enkel nog bestond in de zwangere buik van de organiserende krant *La Gazzetta dello Sport*, was hij al het meest welkome kind van Italië. De aankondiging in 1908 was pure bluf, maar dat bleek geen enkel probleem: half Italië meldde zich om bij te dragen en te helpen, tot de concurrerende *Corriere della Sera* aan toe.

Waar de Giro ook komt, tot op de dag van vandaag wordt zij binnengehaald als dat kind dat in 1909 eindelijk het levenslicht zag. De emotie die het Giro-peloton teweegbrengt bij de Italiaanse wielersfans, is vergelijkbaar met de verrukking en devotie waarmee het publiek zich naar voren worstelt als de Paus met Pasen hosties uitdeelt op het Sint Pietersplein – als wielersfans die op een weggegoorpen bidon duiken.

De verbeelding maakt van de bedevaart een waardevolle reis, en van de wielersfan een romanticus. Waar gewone mensen op tv mannen zien die zich tergend traag per fiets door laag- en hoogland bewegen, ziet de wielersfanaat hoe elke pedaalslag geschiedenis schrijft. Elke wedstrijd, elke etappe vormt een nieuw verhaal over onbeschrijflijk leed, onmogelijke prestaties en heldenmoed.

En wie als *pellegrina* door Italië trekt op zoek naar verhalen die klaarliggen op dorpspleintjes, kruispunten en industrieterreinen, leert bovendien vanzelf het land kennen, in al haar pracht en lelijkheid.

INDUNO OLONA

*Geboorteplaats van Luigi Ganna (1883-1957),
de metselaar die in 1909 de eerste Giro d'Italia won.*

Wie wordt geboren in een van de dorpjes in het uiterste noorden van Italië – ingeklemd tussen het Lago Maggiore in het westen en de Zwitserse grens in het noordoosten – zal in een internationaal gezelschap waarschijnlijk vertellen dat hij uit Varese komt. Want wie niet in deze streek woont, heeft nog nooit van Brenta, Ganna of Cittiglio gehoord, laat staan van Induno Olona.

Er is hier ook niets. Induno Olona is een karakterloos dorpje, net zo karakterloos als Brenta en Ganna. Eind september is er over de grens voor het eerst sneeuw gevallen; de witte toppen van de Zwitserse Alpen glanzen in de verte. Vanaf de besneeuwde bergen stroomt een koude wind de Noord-Italiaanse gehuchten binnen. De blaadjes aan de bomen zijn amper verkleurd, maar sommige laten zich al gewillig lostrekken en meevoeren.

Induno Olona dankt haar naam aan de Olona, een rivier van ruim zeventig kilometer lang die door Lombardije stroomt. Het dorp bestaat dankzij de industrie in het omliggende gebied. In Induno Olona wordt gewoond, niet geleefd, en dat zie je.

Rond half twee 's middags rijgen eindeloze rijen auto's zich aaneen rondom de plaatselijke basisschool. In plukjes komen de scholieren naar buiten, eerst de kleintjes, dan de grotere. Sommige worden bij het hek opgevangen, andere gaan geroutineerd op zoek naar een auto die hun bekend voorkomt.

Ook het terrein van de plaatselijke gymzaal schuin tegenover de school staat vol geparkeerd. Het Palestra Comunale Luigi Ganna is in 2007 – vijftig jaar na Ganna's dood – naar hem vernoemd. Ganna, die in 1909 de eerste editie van de Giro d'Italia won, werd in 1883 geboren in Induno Olona. Er hangt een plaquette aan de muur van zijn geboortehuis in de Via San Cassano. In het doodlopende straatje woonden honderd jaar geleden grote, arme gezinnen dicht opeengepakt in kleine appartementen. Ooit moet de nu uitgestorven straat hebben gewemeld van de spelende kinderen.